

Príbeh
najväčšej
lásky
v dejinách
umenia

PICASSOVA MÚZA

LOUISA TREGER

Ljndeni

Picassova múza

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Lindeni

Louisa Treger
Picassova múza – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

PICASSOVA
MÚZA

PICASSOVA MÚZA

L O U I S A T R E G E R

Ljndeni

S láskou A. I. a A.

Prológ

1975

PREČO KAŽDÝ VŽDY ZAČÍNA na začiatku? Ja vám, naopak, vyrozprávam koniec. V to popoludnie mi zazvonil telefón, v mojom tichom byte to znelo prenikavo a neobvykle. Uhladený hlas sa spýtal: „Ste Dora Maar?“

„Áno,“ prisvedčila som zvedavo.

„Prepáčte, že volám tak z ničoho nič,“ ospravedlnil sa mužský hlas. „Vaše číslo som dostal od Marcela Fleissa. Viete, veľmi rád by som kúpil nejaký obraz.“

Vedela som, pravdaže, čo chce, ale naivne som vysvetlila: „Pracujem na novej sérii krajíniek. Alebo by ste chceli vidieť moje fotografie?“

Ticho. Čakala som a muž na druhom konci čakal tiež. Aby to mlčanie bolo dajako zaujímavé, zadívala som sa na to, čo mi Picasso daroval – na maľby a sochy, na menażériu zvierat a vtákov z plechu, sadry, papiera alebo z dreva. Na náhodné striekance farby na stene, ktoré niekoľkými škrabnutiami ceruzkou premenil na pavúky a chrobáky – také živé, až návštevníci uverili, že sú skutočné. S tvorbou toho či onoho nevedel prestať. Zomrel pred dvoma rokmi, ale ja to stále neviem prijať. Radšej si navrávam, že sa niekam vybral, že je jednoducho niekde inde.

Muž konečne prehovoril: „Žiaľ, zle ste ma pochopili. Chcem Picassa, nie Doru Maar. Niektorý obraz zo série *Plačúca žena*.“ Odkasľal si. „Nie ste vy tá jeho *Plačúca žena*? Inšpirovali ste ho k najlepšiemu dielu v jeho živote.“

Šľahol mnou hnev a povedala som si, že nijaký obraz nedostane. Lenže z času na čas som musela niektorého Picassa predať, aby som mala z čoho žiť, a moje prostriedky sa stenčovali. A tak som uzavrela sama so sebou kompromis.

„Nemám nijaký obraz na predaj, ale môžem vám ponúknuť skicár s kresbami mňa vo vtáčej podobe a portrét s pastelkami. Veľmi pozoruhodné a jedinečné.“

Nadýchnutie. „To je naozaj všetko, čo máte? Mal som na mysli niečo iné.“

„Naozaj všetko,“ vyhlásila som rázne. Ešte sme sa hodnú chvíľu dohadovali, ale neustúpila som a on napokon pristal, že si ku mne príde pozrieť skicár.

Keď som zavesila, dlho som sedela a rozmýšľala. Pablov posledný psí trik bol prekliat ma menom *Plačúca žena*. Lenže ja som bola umelkyňa, nie múza. Svetlo zbledlo do ružovopopolavého večera, predmety v izbe sa nezreteľne rozplývali, moja sivá pásikavá mačka pohrdavo precupkala po dlážke a dovolila mi krátko ju pohladkať.

A mne došlo, že svoj príbeh musím vyrozprávať, prv než sa mi minie čas.

1913 – 1936

JEDEN

NARODILA SOM SA AKO Henriette Theodora Markovitchová. Vyrastala som v Buenos Aires vo vile koloniálneho štýlu. Bielo vymaľované steny, parkety, ťažký mahagónový nábytok, všetko zaliate slnkom. Jedna z mojich najranejších spomienok – mala som asi sedem rokov –, ležím na posteli, dívam sa na povievajúce biele sieťované záclony na dverách do mojej spálne. Za záclonami boli vo dverách sklené výplne, takže rodičia mohli hocikedy nazrieť, čo robím. V noci mohli počuť môj pravidelný dych a pokojné zaspávanie. Keď som sa narodila, mali po tridsiatke. Stratili nádej, že budú mať niekedy dieťa, a preto ma horlivo ochraňovali.

Na opačnej strane dverí som ledva rozoznávala tvar rodičovskej postele. Asi im nikdy nezišlo na um, že by som ich mohla pozorovať, tak ako oni pozorovali mňa, ale nemohla som si pomôcť. Znova sa hádali. Maman mala tiesnivo tenký hlas.

„Život v Buenos Aires už nevydržím. Je to tu také primitívne, všade špina a prach. Vždy keď vytiahnem päty z domu, vyvaľujú na mňa oči ordinárni chlapi a brblú po španielsky. Aký to hrubý, nečistý jazyk.“

Jediný dôvod, prečo maman súhlasila, že odíde z Paríža, bola otcova práca architekta a predpoklad, že takto zbohatnú.

„Musíme tu vydržať, kým si nebudeme môcť dovoliť vrátiť sa do Francúzska.“ Papitov hlas bol tichý, ale výhražný. Zmeravela som. Vy-cítila som, že by sa na ňu najradšej rozkričal, no vedel, že kvôli mne nemôže. Bol to veľký fešný muž s tmavými očami, hustými tmavohnedými vlasmi a výbušnou povahou.

S mami sa zhováral jej jazykom, francúzštinou, ktorou sme sa rozprávali doma, ale rozumela som aj jeho jazyku, chorvátčine. Znela mi dobrotivo a láskavo. Volal ma *tatina curica*, tatkovu dievča, a *moja slatka Dorita*, moja sladká malá Dora. Cítila som sa medzi rodičmi rozpoltená, medzi mamičinou francúzštinou a papitovou chorvátčinou. A teraz pribudol nový jazyk, španielčina, ktorú som sa učila a ktorou mami pohrdala ako nečistou. Mala som pocit, že som stvorená zo starého a nového, z čistých a ušľahaných častí.

Theodora, Dora, Dorita.

Na druhý deň ma mami vzala do parku na konci našej ulice, ktorým sme prechádzali po čistých, stromami olemovaných cestičkách okolo záhonov s ružami smerom k veľkému ihrisku. Koloťochy a šmykľavky žiarili v slnku červeno a žlté, ale ja som zamierila rovno k hojdačkám a o chvíľu som sa vznášala v dusnom vzduchu, ale s pocitom, že okolo mňa sa mení na čerstvý vánok. Všetko ostatné zo mňa spadlo, bola som razom slobodná. Keď som spomalila, všimla som si, že si ma skúmavo obzerá dievča na susednej hojdačke. Mala bielu pleť, tmavé oči a dlhé tmavé vlasy zapletené do vrkočov.

„Ja som Rosita. A ty sa ako voláš?“ spýtala sa ma po španielsky.

„Dora,“ odvetila som nespoko a vytrčenou nohou som zastavila hojdačku.

Usmiala sa a z úst vypustila prúd španielskych slov, ktorým som nerozumela, ale to bolo jedno. Začali sme sa hojdať čoraz vyššie, zosúladne ako akrobati alebo tanečnice, kým znepokojená mami neskrikla, aby sme s tým prestali.

Rosita bola na hojdačkách aj na druhý deň a aj na ďalší. Doteraz ma delila od iných detí jazyková bariéra, naškrobené šaty, do ktorých ma mami s obľubou navliekala, a jej povznesenosť – často som počula slovo *horenosi*, keď sme popri niekom prechádzali. Rosita bola mojou prvou kamarátkou a naša spriaznenosť, posilnená spoločnou záľubou v hojdačkách, mi pripadala ohromne rozkošná.

Maman na nás týždeň pri hrách dozerala a potom si popod nos zamrmľala: „Nepáči sa mi, keď rozprávaš po španielsky.“

„Čo? Ako? Prečo, maman?“

Stisla ústa. „Je to jazyk slúžok, námorníkov a dobytkárov.“

Pohodila som hlavou a odvrkla: „Neviem, o čom to hovoríš.“ No jej slová vo mne vyvolali pocit, že sa topím.

Keď k nám najbližšie Rosita pribehla, maman na ňu zagánila a neodzdravila ju. Rosite spadla sánka a vrhla na mňa zmätený pohľad. Ja som celá skamenela, neschopná dajako zareagovať. Maman ju takto zmrazila aj na druhý deň a na tretí sa na nás Rosita ani nepozrela. Stála som, dívala sa, ako sa hrá, blčal vo mne bezmocný hnev a pocit hlbokkej straty.

Po návrate domov ma maman poslala umyť sa od prachu. Drhla som si ruky, až mi rozcitlivela a zružovela koža. Kúpeľňu zalievalo slnko a voda tiekla z kohútikov ako trblietky svetla. Pozrela som sa von do záhrady na mračná žltkastých kvietkov tarice, na tieň stromov tancujúce po tráve, potom som si utrela ruky a zatiahla roletu. Záhrada zmizla a voda z kohútikov vyzerala celkom inak – opäť to bola stará obyčajná voda. Niekoľko ráz som odtiahla a zatiahla roletu, vytrhnutá zo zmätku premenami, ktoré privodilo svetlo.

Šla som po maman.

„Som kúzelníčka! Viem meniť veci z jednej na druhú. Tu, pozri!“ vyzvala som ju a predviedla jej, ako ľahko premením vodu na trblietky iba pomocou slnečného svitu.

„Ty kačiatko hlúpučké,“ povedala na to maman. „Nevidím nič neobyčajné.“

Svitlo mi, že nechápe mágiu svetla ani moju záľubu v neskutočne. No nerozhodilo ma to, lebo konečne som mala niečo svoje, svoju osobnú slasť.

V tú noc sa zo spálne rodičov niesli také zvuky, že som si dľaňami zapchala uši. Maman akoby mala bolesti, a keď to utíchlo, rozplakala sa. Zachvátil ma desivý pocit – pocit uväznenia a tichej hrôzy. No

ako sa vliekli minúty, niečo som objavila. Ak sa dostatočne sústredím, môžem vytesniť rodičov za priečku v svojej hlave a vo zvyšku mysle sa môžem hrať so svetlom a s jeho schopnosťou premieňať sa. Bol to iný svet, bezpečnejší, a ja som v ňom zmizla.

Roky plynuli a nič nenaznačovalo papitovu sľubnú budúcnosť. Mami-no rozhorčenie narastalo. Nočné hádky rodičov boli čoraz jedovatejšie a tlmené zvuky ich milovania prestali. Ako staršia som pociťovala nedostatok súkromia čoraz prenikavejšie. Napokon som sa obliekala v kúpeľni, na jedinom mieste, kde som mohla byť sama. Potom sa mi tam po hádkach chodila zverovať mami, očakávajúc, že sa postavím na jej stranu.

„Už to nevydržím. Neviem, čo robiť. Musím sa vrátiť do Paríža,“ ťažkala si. Dlhý nos jej sčervnel, z očí s ťažkými viečkami, ktoré som zdedila po nej, jej tiekli slzy. Bolo mi jej ľúto, ale nič viac. Nech odo mňa chcela čokoľvek, nemohla som jej to dať.

Keď mami odišla, ľahla som si na posteľ a cítila som, ako do mňa preniká nešťastie – tmavá trieska zapichnutá hlboko v hrudi. Túžila som byť veľká a ujsť, lenže do mojej plnoletosti chýbali ešte roky. A potom, na štrnásty narodeniny mi otec kúpil fotoaparát.

„Viem, že ti bude na úžitok. Si umelecky založená ako ja,“ povedal a dal mi bozk na čelo.

Keď som ho vzala do rúk, zrazu som vedela, že je to dokonalý štít proti nemu a mami, lebo človeka za fotoaparátom nikto nevníma. Zmocnil sa ma príval vďačnosti k papitovi za to, že ma pozná lepšie, než som sa nazdávala.

Mami sa mi dotkla ruky a navrhla: „Prečo ho nevyskúšať?“

„Vyfotografujem vás obidvoch,“ vyzvala som ich a odišli sme do záhrady. Zaujali pózu pred dosiaľ kvitnúcimi ružami a pomedzi stromy šikmo prenikal jesenný slnečný svit. Dvihla som fotoaparát a dlho som cez šošovky na rodičov len hľadela. Uchvátilo ma to. Ich obraz bol pozoruhodne presný, a predsa celkom zmenený. Vyzerali menší,

odo mňa oddelení, pozbavení moci. Bolo to ako z iného sveta, ako *Alica v krajine zázrakov* – bok po boku realita a hlbšia realita, o ktorej väčšina ľudí nevie. Pravidlá stanovujem ja, tému vyberám ja, ja to mám pod palcom.

A potom maman prehodila: „Ponáhľaj sa, je nám zima.“

V nasledujúcich dňoch som občas fotoaparát nastavila a dívala sa na svet týmto spôsobom. Ale popritom som, pravdaže, fotografovala a papito mi ukázal, ako film vyvolať. V skrini na sušenie bielizne sme zriadili provízornu tmavú komoru a pod červeným svetlom sme mlčky pozorovali papier v priesračnom roztoku. Postupne sa na ňom zjavoval papitov obraz, akoby bol ukrytý v hĺbke zrnitosti, a ja som ho odtiaľ vyťahovala. Biela a čierna papitove črty zvyrazňovali, a keď farba zmizla, zostali iba tvary, línie a textúra. V tej chvíli som zažila radosť, ktorá sa líšila od všetkého, čo som kedy pocítila – radosť z vytvorenia niečoho, čo nezáviselo od nikoho iného, a vedela som, že toto budem po celý život hľadať.

Papito povedal: „Ide ti to ľahko. Pozri, zachytila si vo mne niečo, čo ľuďom uniká – akúsi túžobnosť,“ a ja som videla, že má pravdu. Uvedomila som si, že o mamininých snoch viem všetko, ale o jeho nič, a položila som si otázku, aké asi sú.

Roky plynuli. Počas prvej svetovej vojny bola Argentína neutrálna a v Buenos Aires sa nachádzalo mnoho traumatizovaných Európanov. Konali sa protesty a sprievody, noviny prinášali desivé správy zo zákopov. Ešte aj maman uznala, že máme šťastie, keď nie sme vo Francúzsku. Po uzavretí mieru sa papitovi začala rozbiehať práca, dostal niekoľko objednávok vrátane výstavby rakúsko-uhorského veľvyslanectva. To mu prinieslo pokoj, aký som uňho nikdy nevidela, a pochopila som, že sa uskutočňuje jeho sen stať sa významným architektom. Vynieslo mu to aj dosť peňazí, aby sme sa v roku 1926 mohli vrátiť do Paríža.

Cesta loďou bola nekonečná. Maman trpela morskou chorobou a väčšinu času trávila v kajute, ale ja a papito sme vychádzali na palubu,

kedykoľvek sa dalo, takže som mohla zachytávať more v jeho mnohorakých prestrojeniach – iskriace v slnečnom svite alebo búriace sa a vzdúvajúce ako voda v hrnci, ktorá prichádza do varu.

Po všetky tie roky som fotografovala. Moja vášeň sa stupňovala, keď som si zdokonaľovala zručnosti fotografovaním dievčat v škole a života na uliciach Buenos Aires. Byť za fotoaparátom mi vnukalo pocit okamihu a definitívnosti, vedomie, že kontrolujem svoje rozhodnutia a seba samu. Páčilo sa mi, ako ľudia s rešpektom a prekvapene reagovali na moju prácu.

Maman neschvaľovala moje potulovanie bez gardedámy. Chcela pre mňa konvenčnejšiu cestu a obávala sa, že moje správanie odradí nápadníkov. No papito môj talent podporoval. Počas tej dlhej púte sme diskutovali, či môže byť mojou kariérou fotografovanie, alebo výtvarné umenie.

Konečne som sa ocitla na francúzskej pôde, nad hlavou mi škriekali čajky a zem sa mi pod nohami ešte hojdala. Maman sa cez slzy smiala a papito ju objímal. Hladkala som si vlasy. Rodičia sa zhrozili, keď som si ich dala ostrihať nakrátko, *à la garçonne*, aby som do života v Paríži vstúpila čo najmódnejšie, lebo v takom živote som mala v úmysle pokračovať.

DVA

1927

C ESTOU DO DINGA SOM do seba vpíjala dopadajúce svetlo, siluety budov črtajúce sa proti oblohe, mosty, ktorých krása mi vháňala do očí slzy. Paríž mohol urobiť umelca z hocikoho.

O múr Dinga sa opierala Jacqueline Lambová, v krátkom saku a vo voľnej sukni, v ústach cigareta ako vždy. Bola s ňou jej staršia sestra Huguette. S mliečnou pleťou a hnedými vlasmi sa podobali, ibaže Huguette bola vyššia a tvár mala hranatú.

Objali sme sa a ja som sa spýtala Huguette: „Ako ide hudba?“

„Dobre. Zajtra hrám Liszta,“ odvetila. Na konzervatóriu študovala klavír a patrila do skupiny Jacquiných priateľov. Spoznali sme sa v *Ecole des Arts Décoratifs*, kam sme chodili na hodiny maľovania. Rozhodla som sa pre výtvarné umenie a papito ma povzbudzoval vyskúšať všetky jeho odvetvia, kým sa pre niektoré nerozhodnem.

„Si nervózna?“ spýtala som sa Huguette.

Mávla rukou. „Trocha.“

„Poďme dnu. Na vyliečenie ti objednám pohárik,“ pozvala som ju.

„Nemôžem. Prišla som len preto, aby sme sa pozdravili.“

„Pre lásku Božiu,“ vzdychla Jacqui. „Pod' si dať s nami pohárik.“

Huguette pokrútila hlavou. „Idem domov cvičiť.“

Usmiala som sa na ňu a povedala som: „Nabudúce by som sa s tebou rada videla dlhšie.“

„Aj ja,“ odvetila. Obrátila sa, vykročila preč a ja s Jacqui sme vošli do kaviarne.

Bola biedna, na stenách obrazy maliarov z tunajšej štvrte. Od tých, ktorí nemohli zaplatiť, si majiteľ často vzal kresby a nechával si ich, kým dotýčný nebol zasa pri peniazoch. Našli sme si stolík a objednali sme si fľašu vína, vstrebovávajúci krásny chaos naokolo. Vo vzduchu sa prevaľoval hustý cigaretový dym a neprestajne ním prechádzali ľudia. Z času na čas sa otvorili dvere, vošiel niekto nový a prítomní sa za ním obzreli.

„Dajme si tortu Tatin. Hladujem,“ poťažkala si Jacqui, keď pred nás čašník postavil dva veľké poháre vína. Na ruku jej vyfrklo zopár tmavočervených kvapiek a ona si ich netrzeplivo striasla.

„Nemala by som, ale dám si.“ Odjakživa som mala plnšiu postavu a ustavične som si dávala pozor na váhu.

Jacqui nadvihla obočie a jej zelené oči takto vyzerali ešte väčšie. „Život je krátky. Vychutnávaj si ho,“ poznamenala a objednala dva rezy. Čašník sa na ňu očarene usmial, očividne uchvátený jej krásou.

Keď torta prišla, čašník ešte chvíľu postával, presviedčal sa, či máme všetko, čo sme chceli. Len čo sa konečne pobral preč, pustili sme sa do svojich dezertov, vychutnávali sme si hustý maslový základ a zlatý karamel, dokonale obložený pikantnými šťavnatými mesiačikmi jablák.

„Ako ti ide maľovanie?“ spýtala som sa a Jacqui potriasla hlavou, až sa jej na ušiach roztancovali lastúrové privesky.

„Nepáči sa mi, čo robím. Musím si nájsť nový štýl,“ odvetila s plnými ústami. „Keď sa dnes dívam na maliarov, ktorí ma inšpirovali, zdajú sa mi nudní. Dokonca aj Matisse je nudný. Nerobí nič iné, len kombinuje krásne farby.“

„V tom je to,“ prisvedčila som a nahla som sa. „Impresionizmus je mŕtvy.“

Jacqui energicky prikývla. „Aj kubizmus. Jedno aj druhé je nedotiahnuté.“

„Teraz je na nás, aby sme našli novú cestu,“ povedala som a štrngli sme si na to.

„A ty ako vychádzaš s naším *monsieur* Lhotem?“ spýtala sa po chvíli Jacqui, napichujúc na tanieri posledný kúsok torty. André Lhote bol náš učiteľ maľovania, talentovaný umelec a prísny lektor a kritik.

„Je neúprosný,“ povedala som. „Ale keď pochváli, to už je niečo.“

„Súhlasím.“ Jacqui naznačila čašníkovi, aby priniesol ešte víno. „Raz povedal: *Umelec musí zažiť život, aby mal čo povedať. Musí čeliť búrlivosti života a povzniesť ho na vyšší stupeň, ak môže.*“

„Má pravdu, ako vždy.“ Vidličkou som si strčila do úst posledný kúsok jablka a odtisla som tanier. „Ktovie, aká búrlivosť čaká nás, aká bude živiť naše dielo.“

Vybrala som si z kabelky cigaretovú špičku – úzku trubičku s čiernym bakelitovým náustkom a rozšíreným ústím –, vsadila som do nej cigaretu a jednu som ponúkla Jacqui. Zapálila ich a zápalku sfúkla.

„Búrlivosť teraz nechajme tak. Sme tu v Paríži na výtvarnej škole. Je to sen,“ povedala. „Sme mladé, sme krásne a ideme si užívať.“

„Vždy sa o všetko podelíme a nikdy neprijmeme kompromis,“ vyhlásila som, zhlboka som si potiahla a vyfúkla dokonalý krúžok. Cítila som sa odvážne, opojene, oslnivo.

No Jacqui sa v jednom kuse obzerala. „Nie je tu nikto zaujímavý,“ ponosovala sa. „Kde vysedávajú ozajstní umelci? Kde sú tí slávni surrealisti?“

Povedala som jej o kaviarni Cyrano, kam chodia surrealisti každý večer počúvať recitovanie poézie a debatovať, posilnení mandarínkovým curaçaom.

„Tak tam čo najskôr poďme,“ vyhlásila Jacqui.

Do Cyrana sme nešli. Na druhý týždeň prišla Jacqui do bytu na námestí Champerret, kde som bývala s rodičmi, a plakala tak usedavo, že zo seba nevládala dostať slovo.

Držala som ju, zatiaľ čo jej maman varila silnú sladkú kávu. Potom sme si sadli k masívnemu drevenému stolu, ktorý si rodičia dali

poslať z Buenos Aires. Jacqui srkala kávu a po tvári jej tiekli slzy. Dvihla maminho psíka Sofie, maličkého bišona, a zaborila si tvár do jeho mäkkej srsti. Jej plač pomaly ustával.

Keď sa zmohla na slovo, maman sa dotkla jej ruky. „No tak, drahá moja, povedz nám, čo sa stalo?“

Jacqui na chvíľu zavrela oči. „Mama zomrela,“ hlesla.

„Och, Jacqui. Och, ty moja úbohá!“ Objala som ju.

Dlho sme mlčali. Potom maman povedala: „Je mi to nesmierne ľúto, taká strata.“

A ja som zároveň povedala: „Nevedela som, že bola chorá.“

Jacqui máličko pohodila plecami. „Mala masívne krvácanie do mozgu. Prišlo to z ničoho nič.“

„Musel to byť pre teba strašný šok,“ riekla maman.

Jacqui prikývla. „Papa zomrel pri automobilovej nehode, keď som mala tri roky. Mama a Huguette boli pre mňa všetkým.“ Z očí jej opäť vyhrkli slzy. Zlostne si ich vreckovkou poutierala a dodala: „Huguette je na tom zle. Bojím sa o ňu.“

„Ako zle?“

Jacqui vzdychla a oprela sa. „Ochromila ju depresia.“ Zadávala sa z okna, akoby hľadela do diaľky, a potom sa k nám obrátila. „Nemáme dosť peňazí na štúdium. O všetko sme prišli.“

Oči sa jej znova zaliali slzami, ale vysiakala sa a vystrela sa. „Mamini príbuzní sa ponúkli, že ju vezmú k sebe,“ vysvetlila.

„Chvalabohu. Pôjdeš aj ty?“ spýtala som sa.

„Nie, nemôžem. Viem, sú to dobrí ľudia, ale strašne úzkoprsí! Nájdem si izbu niekde v penzióne a prácu, aby som mohla dokončiť štúdium.“ V očiach sa jej mihol záblesk. „Nič mi nezabráni stať sa maliarkou!“

Jacqui sa dala v záujme prežitia na celý rad neobvyklých prác – učila francúzštinu, aranžovala výklady v obchodnom dome Aux Trois Quartiers a dokonca hrala nahú nymfu vo vodnom baletе v Coliseu

na ulici Rochechouart. Bola taká zaneprázdnená, že som nevedela, či má čas smútiť. Huguette ostávala v depresii, v takmer komatóznom stave. Odišla z konzervatória, už nebola schopná hrať na klavíri, a rodina sa o ňu vážne strachovala.

Jacqui a ja sme dokončili školu a ona ani na chvíľu nezaváhala v odhodlaní stať sa maliarkou. Čo na tom, že musela nahá plávať a okukovali ju odporní chlapi? Bola typ, ktorý na ceste k cieľu nedbá na prekážky. Ja som však váhala medzi maľovaním a fotografiou. Vedela som, že maľovanie sa pokladá za vážnejšiu umeleckú formu, a vychutnávala som si nanášanie vrstiev, vôňu čerstvého terpentínu a pocit, keď štetcom nanášam na plátno vlhkú farbu. No maľovanie ku mne neprehováralo takým spôsobom ako fotografia. Nevyzývalo ma vstúpiť do vábivého paralelného sveta.

Maman bola v Paríži šťastnejšia. Našla si prácu ako krajčírka a na moju kariéru sa dívala priaznivejšie. Papito ma povzbudzoval k fotografovaniu. „Lahšie si tým zarobiš na živobytie. Môžeš sa dať na reklamu a mnohé iné veci,“ vysvetľoval mi, keď potľapkal vedľa seba miesto na pohovke, aby som si k nemu prisadla. „A ďalšia vec. Rozhranie medzi umeleckým a komerčným je vo fotografii nejasné. Takto máš lepšiu možnosť etablovať sa v tvorivom svete.“

Sadla som si k nemu. Vedela som, že má pravdu. André Lhote sa správval k mužom a ženám rovnako, lenže to bolo neobvyklé. Vonkajší svet hľadel na umelkyne zvrchu. Mužov bral vážne, lebo boli muži.

Nadýchla som sa a vyhlásila: „Dobre, dám sa na fotografiu.“

„Múdre dievča. Takto sa cítim lepšie,“ potešil sa papito a usmial sa, čo robil málokedy. Nepodarilo sa mu etablovať v Paríži ako architekt, namiesto toho pracoval v juhoslovanskej cestovnej kancelárii PUTNIK. No jeho vášňou bola architektúra a ja som pociťovala jeho žiaľ, že ju musel zanechať.

Položila som si mu hlavu na plece a on mi prešiel prstom po líci. Bola som šťastná, a ešte ako! Uľavila som otcovi a našla som si celoživotné povolanie.

TRI

1932

NA OSLAVU OTVORENIA SVOJHO prvého profesionálneho fotografického ateliéru som si zmenila meno na Dora Maar. Bolo chytľavejšie a módnejšie než Theodora Markovitchová a dobre sa hodilo k môjmu novoobjavenému umeleckému ja.

Maar je nemecké meno, ktoré znamená „roztavený kráter“, výsledok vulkanickej explózie. Má vzťah s ohňom, s fúziou. Je to niečo nestále – z toho dôvodu som si ho vybrala. Po celý život som ustavične hľadala samu seba, ale aspoň som našla vhodné meno.

Nadviazala som partnerstvo s Pierrom Kéferom, ktorý predtým pracoval ako scénograf. Bol to faunovský krehký muž s hnedými očami, z ktorých žiarila inteligencia. Boli sme rovnako založení, pokiaľ išlo o estetiku, a mali sme podobný zmysel pre humor. Tešila som sa z toho.

Pracovali sme zväčša na reklamách a módnych kampaniach. Uprostred ateliéru bol veľký bazén, ktorý sa dal naplniť vodou alebo pieskom. Popúšťali sme uzdu fantázii, raz sme vyčarili more, inokedy púšť alebo jazero plné žien a – prečo nie – aj mužov. Medzi moje obľúbené výtvary patrila reklama na vlasový olej, kde bola naboku fľaška a zvlnené plavé vlasy lejúce sa z nej ako oceán. Ďalšia vyobrazovala perlu vsadenú do zamatovej stopky, čo vyzeralo ako klitoris.

„Myslíš, že to vydavatelia spoznajú?“ spýtal sa ma Pierre.

„Jasné, že nie. Sú to muži. Vôbec nevedia, čo je klitoris.“ Rozosmiali sme sa a nevedeli sme prestať.

Medzi našich klientov z oblasti módy patrili veľké mená – Coco Chanel, Jacques Heim, Elsa Schiaparelli, ktorá mi podarovala niekoľko svojich nádherných klobúkov. Našou najnáročnejšou a zároveň mojou obľúbenou klientkou bola Jeanne Lanvinová.

„Nie, Dora, to nestačí, ja to takto nevidím,“ vravievala, kývajúc na mňa ukazovákom, zatiaľ čo sa ostatní potili v rozhorúčených reflektoroch jej luxusného salóna plného zrkadiel a brokátových závesov. Bola však zázračne nadaná – ozajstná vizionárka s talentom vždy vybrať z našej práce to najlepšie. S Pierrom sme začali využívať dramatické osvetlenie a tieň na vytvorenie šírých tmavých plôch, z ktorých sa vynáralo osvetlené telo alebo jeho časť. Fascinovali ma priestory na rozhraní, lebo mi umožňovali skúmať hranicu medzi fantáziou a realitou.

„Vyobrazuješ ženu ako nedotknuteľnú, slobodnú a niekedy nebezpečnú. *C'est magnifique!*“ vravela Jeanne šúchajúc si ruky. „Viem, samozrejme, že je to fikcia. Väčšina žien je pripútaná k domovu, k obchodu alebo k továrni.“ Z čierneho kabáta si odstránila neviditeľné čiastočky prachu a dodala: „Dora.“

„Čo?“

„Ty takú slobodu máš. Žiješ slobodným životom a vyjadruješ ho svojím umením.“ Vystrela ku mne ruky a ja som ju oddane objala za jej chápanie sveta a za to, že mi rozumie.

Moje partnerstvo s Pierrom trvalo tri roky, kým otec nesiahol hlbooko do úspor a nekúpil mi malý ateliér na ulici D'Astorg 29 v ôsmom obvode. Hoci sme s Pierrom dobre vychádzali, obaja sme dospeli k záveru, že každý sa má vydať svojou cestou, a tak sme sa v pokoji rozlúčili. V móde a reklame sme už boli známi a dúfala som, že moja povest' mi v nasledujúcej fáze kariéry zabezpečí dobré postavenie. Išlo mi o osobnejšie, menej komerčné smerovanie, o umeleckú slobodu a o plný nekonvenčný ponor do tvorby.

Keď mi papito odovzdával kľúče, pevne som ho objala. „Mám ťa rada,“ vyhrkla som s očami zaliatymi vďačnými slzami.

Aj on ma objal a povedal: „Som na teba hrdý.“

Stále som bývala doma, ale keď som pracovala do neskorých hodín, čo sa stávalo čoraz častejšie, prespávala som v ateliéri, až som sa tam, ani si to neuvedomiac, vlastne presťahovala. Väčšinu víkendov som však trávila s rodičmi, preto proti tomu nič nemali. Ich manželstvo už bolo harmonickejšie, lebo maman sa splnil sen vrátiť sa do Paríža. No bývanie s nimi som pociťovala klaustrofobicky a dobre mi padlo mať vlastný priestor.

Francúzskom sa hnal obávaný príliv fašizmu a po celej krajine prepukali nepokoje. Vedela som, kam to smeruje – k fašistickému prevratu, k zničeniu všetkého, za čím som si stála –, a pociťovala som mocnú potrebu niečo podniknúť. Začala som chodiť na ľavicové schôdze, podpisovala som petície a zapájala som sa do sprievodov. Niekedy s Pierrom, s ktorým sme zostali priatelia.

Raz večer ma vzal na zhromaždenie diskusnej skupiny nazvanej *Masses* v byte spisovateľa a filozofa Georgesu Batailleho. Prišli sme neskoro, v obývačke pri sviečkach sedelo v radoch asi dvadsať ľudí a Georges uprostred mal prejav.

„Politické prostredie sa vymklo rozumnej diskusii,“ rečnil so začatou päšťou. „Súčasná atmosféra je búrlivá. Je to nákazlivý afekt, ktorý sa prenáša z domu do domu, z predmestia na predmestie. Váhavých ľudí mení na frenetických tvorov, a práve tam sa začína ozajstné nebezpečenstvo.“

Bol to vzhľadný muž – vysoký a štíhly, so zmyselnými ústami a s modrými očami, ktorými na mne spočinul, keď som si sadla na stoličku. Začervenala som sa. Nakoniec vybral svoju zbierku pornografických fotografií a bez rozpakov nám ich ukazoval.

„Pozrite, sú to umelecké diela,“ povedal a zdvihol dve fotografie – sporo odetú prostitútku na vysokých podpätkoch, ktorá stála v stoke, a nahé dievča s hlavou pod gilotínou, čepeľ iba centimetre nad krkom.

„Prečo vás gilotína tak priťahuje?“ spýtal sa ho muž s dlhými tmavými vlasmi a jazvou na čele.

„Odstraňuje z tela dobiedzavú hlavu,“ odvetil Georges s pomalým, nevyspytateľným úsmevom. „Viete si predstaviť, že by sme to mohli urobiť a ďalej žili?“

Izbou zašumel nervózny smiech. Atmosféra bola ťaživá a kradmo vzrušujúca, čo ma trocha odpudzovalo, ale k Georgesovi ma čosi priťahovalo.

„Rád vás spoznávam, Dora Maar,“ povedal potom a vzal obe moje ruky do svojich. Mal dar vnuknúť mi pocit, že som tam jediná žena. „Videl som niektoré vaše diela a môžem povedať, že sú skvelé. Mojim obľúbeným je ruka vynárajúca sa z lastúry, také senzuálne a násilné!“ Zopár mojich fotografií už bolo na výstave a navykla som si na istý stupeň uznania. Poďakovala som mu a on pokračoval: „No nevedel som, aký sladký hlas máte. Trocha smutný, ale pripomína mi vtáčí spev. Alebo tie utešené ruky.“ Jednu mi dvihol a obaja sme sa na ňu zadívali. Na svoje ruky som bola pyšná – boli dlhé a ladné, so štíhlymi prstami a s tmavomodrými nechtami. Farbila som si ich rozlične podľa nálady, v akej som sa práve nachádzala.

Za Georgesom prišiel muž, ktorý sa ho pýtal na gilotínu. Odišla som pohľadať Pierra. Pomaly sme obchádzali obývačku, zdravili sme sa so známymi a pozerali si obrazy a knihy.

„Zdá sa, že nášho hostiteľa si uchvátila,“ prehodil Pierre. „Dávaj si pozor.“

„Ako to myslíš?“

Zamračil sa a ukázal na kompletnú zbierku diel markíza de Sade na polici. Vzrušenie vo mne zapulzovalo, ale kým som stihla odpovedať, pridala sa k nám Georges.

„Tu ste, Dora. Pohovorme si niekde, kde nás nebude nič rušiť.“ Obrátil sa k Pierrovi so slovami: „Ospravedlňte nás,“ vzal ma za lakeť a odviedol ma do pracovne s vysokým stropom a so stenami obloženými knihami. Sadli sme si na hlbokú pohovku pred kozub a pustili sa do rozhovoru o všetkom a o ničom. Náš rozhovor presvetľovala fľaša vína.

Potom Georges prehodil: „Mám pocit, akoby som vás poznal odjakživa. Že vám môžem všetko povedať.“ Vrúčne sa usmial a mne zmätko celé telo. „Povedzte mi niečo, čo ste ešte nikomu nepovedali.“

Chvíľu som rozmýšľala. „No, keď som vyrastala, nemala som rada svojich rodičov. Mama bola v depresii. Otec s ňou nevychádzal. Celý čas sa hádali.“ Bolo to také zvláštne, že hovorím o niečom, čo som v sebe držala roky uzamknuté. Až ma rozbolelo hrdlo, ale prinieslo mi to aj úľavu.

Georges ani na okamih neodtrhol oči od mojej tváre. Počúval ma tak, ako ma ešte nikto nikdy nepočúval, a vnukalo mi to pocit, že ma *celú vidí*.

„Aj moja matka bola depresívna,“ povedal a nahol sa ku mne. „Keď som bol mladý, otec chytil syfilis a pomiatol sa.“

Šokovalo ma to, ale mnohé to o ňom vysvetľovalo. Položila som mu na ruku dľaň a znova sa ma zmocnil ten lahodný, vrúcny pocit.

„Chcel som otca zabiť,“ pokračoval. „Kričal od bolesti, tá choroba, panebože, bolo to hrozné. Býval špinavý a smradľavý a ja som mal za povinnosť umývať ho.“ Striasol sa. „Naozaj som ho chcel zabiť.“

„Rozumiem,“ šepla som.

„Chcel som zabiť aj matku.“

A ja na to: „Rozumiem.“

Kým sme si dali dobrú noc, Georges si vzal moje telefónne číslo a potom sme týždne spolu chodili na schôdze a pochody.

Raz sme sedeli v kaviarni na námestí Trocadéro, proti západu slnka sa črtala eifelovka a jazdecká socha Ferdinanda Focha. Georges ma chytil za ruku a riekol: „Dora, veľmi ma priťahuješ. Sú však veci, ktoré o mne musíš vedieť.“

Bodol ma strach a vystrela som sa. „Napríklad?“

„Nie som ako iní ľudia. Vieš, že hľadám temnotu. Fascinuje ma prázdno.“

Preniklo mnou vzrušenie, ale zareagovala som: „To je v poriadku. Aj ja som iná než ostatní.“